

Den symboliska skärgården

Den svenska sammanfattningen av Katriina Siivonens avhandling¹ har titeln ”Skärgårdsidentiteter som strömmar av tecken. Vardag och lokalt utvecklingsarbete i Egentliga Finland under en brytningstid präglad av globaliseringen.” Avhandlingen försvarades vid en disputation vid Åbo universitet i etnologi (kansatiede). Den finns traditionellt i boktryck med svartvita fotografier och i en digital pdf-version på www.doria.fi, där med färgfotografier.

Tematiskt faller avhandlingen innanför ramen av kulturanalyser av nutidsfenomen. Vid analyser av denna ka-

raktär är utgångspunkten vanligtvis ett konstruktivistiskt synsätt, så att världen ses som en kulturell konstruktion där alla har sin egen lilla verklighet, som sedan marknadsförs till omvärlden. Målet med sådana analyser är att se strukturella sammanhang och förklara hittills oförklarliga fenomen. Materialet för avhandlingen är till stor del insamlat genom etnologiskt fältarbete jämte kritisk läsning av material från Europeiska Unionen (EU).

Avhandlingens problematik kunde ha formulerats mer enkelt och översiktligt: Författaren undersöker karaktären av skärgårdsbornas hembygd. Vilken betydelse har då etnicitet, svenska eller finska som språk, regionalitet och skärgårdsidentiteten? Vilka element i den regionala kulturen blir viktiga? För vilka regionala identiteter skapar EU och nationellt styrda projekt livsutrymme? Vilken

¹ Siivonen, Katriina, 2008. *Saaristoidentiteetit merkkien virtoina. Varsinaissuomalainen arki ja aluekehitystyö globalisaation murroksessa*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys [Finska Fornminnesföreningen]. 408 s.

betydelse har relationen mellan regionalitet, etnicitet och identitet å ena sidan, och människors vardagsliv å andra sidan? I problemformuleringen ingår elementen lokalitet och dess symboliska betydelse, skärgårdsidentitet, regional identitet, svenskspråkighet eller finskspråkighet i relation till politiska initiativ med ekonomisk utveckling som mål: EU-projekt och nationella projekt. Problemställningen är då hur de olika aspekterna påverkar varandra (s. 133).

Undersökningsområdet utgörs av Åbolands skärgård, som innefattar skärgården väster om Åbo till Åland, Kimitoön och ön Hitis. Ytterligare behandlar författaren den skärgård vars benämning diskuteras, men som tillsvidare kallas Turunmaan saaristo, och som omfattar den finska skärgården, övervägande norr om den åboländska skärgården. Mera precist är det Rimito, Tövsala, Gustavs jämte vidare norrut mot Nystad och eventuellt till Rithniemi mellan Nystad och Raumo.

Avhandlingen är disponerad på ett traditionellt sätt, men logiskt och lyckat. Den består av inledande avsnitt (1 och 2), aktuella kulturella och politiska förändringsprocesser i Finland, i Europa och globalt (3), metod, material och forskningsprocessen (4), analytiska delar (5 och 6) och den konkluderande, samlade diskussionen (7).

Författaren använder semiotikern Charles S. Peirces teorier och teoretiska kategorier om det, som hon kallar "semiosis" eller eventuellt "antroposemiosis" i sociala relationer för att understryka det etnologiska perspektivet. Det är det som driver processen framåt i en diskurs mellan två eller flera individer. Peirce har specificerat semiotiska processer – i avhandlingen illustrerad med en trebent figur – där interpretanten är synonym med människan och representanten med tillskriven symbolvärde. Objektet är forskningens objekt.

Författaren använder Peirces kategorier förstahet (firstness) om omedvetna vanor och intryck, andrahet (secondness) om tyst kunskap i interaktionsprocesser, och tredjehet (thirdness) om medvetna symboler. Dessa kategorier kan beskrivas som nivåer i en semiosisprocess. Peirces semiosisprocess kan ytterligare ingå i relationskedjor. – Peirces uppdelning i dessa kategorier med förstahet, andrahet och tredjehet är svåra; syftet med dem är att tillämpa dessa kategorier i analysprocessen. I informanternas spel kan enligt min uppfattning emellertid också ingå att informanten önskar att spela ovetande även om han/hon innerst inne har en explicit åsikt om den aktuella frågan. Men också andra gränsfall i detta spel kan tänkas.

Det är intressant att hon på sida 19 anger som sitt mål att försöka formulera en ny kulturteori genom att kombinera Peirces semiotik och etnologisk-antropologiska teorier. I avhandlingen kunde hon ha kommit längre genom att demonstrera denna kulturteori, bl.a. genom att använda flera flödesscheman och på detta sätt närmare karakterisera den bakomliggande kulturella dynamiken, som hon dock diskuterar i avhandlingens avslutande avsnitt (sida

359). Hon introducerar också begreppet kulturell hållbarhet; med det understryker hon att mikronivån inte får överges och att man inte heller får överse dem utanför de projektrelaterade målgrupperna och -områdena.

Med utgångspunkt i den norska antropologen Fredrik Barths teorier använder Katriina Siivonen flera nivåer i sin analys: en mikronivå (vardagsnivå), en regional (skärgårdsområdet) och en makronivå (nationell nivå och EU-nivå).

Det finns många dimensioner i avhandlingens konklusioner. Det centrala i konklusionen är den symboliska skärgården, som kan förklaras som bilden av skärgården med en dominerande publicitet och som är central för kvaliteten på begreppet skärgård. Den symboliska skärgården är svenskspråkig för den breda allmänheten utanför denna skärgård, och därför har den finskspråkiga skärgården i norra delen av området inte en motsvarande bild för den breda allmänheten. – Det framgår också av rubriken "Saaristo, saaristompi, skärgård" i avsnitt 14. Denna rubrik är omöjlig att översätta, men spelar på en adjektivkomparation. Samtidigt finns där den verkliga skärgården, som av författarens informanter uppfattas som skärgården utan en broförbindelse till fastlandet. Den verkliga skärgården har på det sättet en annan och högre status än skärgården med broförbindelse, som därför uppfattas som mer urban.

Ett viktigt element i identiteten är skärgårdsbornas självbestämmanderätt i förhållande till flera nivåer av utanförstående, primärt offentliga ämbetsverk jämte personer i en maktposition, samtidigt som det också på andra sätt markeras en distans till samhället utanför. Författaren framhäver på många ställen i avhandlingen att det "osminkade" (ehostamattomuus) är viktigt för skärgårdsborna, vilket innebär att de använder andra kulturella koder i vardagslivets rutiner än de som inte är skärgårdsbor. Jag är dock kritisk till detta osminkade då skärgårdsborna lika lite som andra accepterar att ett förlopp socialt spårar ur. Författarens metaforiska användning av det osminkade är lite oklar – om jag förstår den rätt. Dessutom lever skärgårdsborna på ett annat sätt – än de som inte är skärgårdsbor – i och med naturen, så att naturen är ett viktigt och självklart, men ett icke-verbalt element för dem.

Att bo och förvärva sin inkomst i skärgården innebär många praktiska färdigheter och en förmåga att vara beredd att ofta ensam lösa problem i oväntade situationer – om snöskotern till exempel krånglar mitt ute på isen. Behovet av dessa praktiska färdigheter har dock också den sidoeffekten att utbildningsnivån jämte boklärdom i allmänhet är lågt värderade bland skärgårdsborna. Det är alltså därmed viktigt att kunna leva och dö på egna villkor. Det är också väsentligt att man måste karakterisera skärgårdsidentitetens stora heterogenitet på det sättet att varje skärgårdsbo har sin egen kulturella konstruktion av den; generellt innebär denna identitet också en känslighet, då urbana individer i ett semester- eller fritidssammanhang

tolkar dessa värden som hör ihop med skärgårdsidentiteten på ett annat sätt än skärgårdsborna själva, så att gästerna överträder de symboliska gränserna för den här identiteten. Om diskussionen om ett namn för den nya kommun, som omfattar de gamla kommunerna Pargas, Nagu, Korpo, Houtskär och Iniö, skulle ha kommit innan författaren hade avslutat sitt avhandlingsarbete, skulle den ha passat perfekt som ett exempel på kampen om den symboliska skärgården.

Som helhet är avhandlingen mera språkpolitisk än man tror då man första gången bläddrar i den. Emellertid argumenterar författaren väl för sina konklusioner. Av-

handlingen förklarar generellt mycket om skärgården och är ett väsentligt bidrag i den aldrig sinande strömmen av litteratur om skärgården. Men den är tung att läsa för dem utan vana att läsa teoretisk litteratur och utan mer ingående kunskaper i finska. Man kan dock läsa avhandlingens svenska sammanfattning, den engelska summaryn eller hoppa över de teoretiska begreppen i den finska texten och försöka att få ut något av resten. Men för mig råder det inte någon tvekan om att den är mycket intressant och givande både som helhet och på detaljnivå.

Ole Rud Nielsen